Theodor Iordănescu (1874-1953)

Horațiu, poet educator

București
18 iulie 2025

Horațiu, poet educator[1]

S'au împlinit, la 8 Decembre 1935, două mii de ani de cînd o licărire de viață apărea în orășelul Venusia, din sudul Italiei. Zeii care prezidau la nașterea copilului, nu știau nici ei ce va deveni acest suflet, căci destinul e mai presus de zei și el hotărăște viața și moartea; și cum spune un poet indian:

> Dacă o picătură de apă cade pe un fier roșu, nu lasă nici o urmă; căzînd pe o foaie de lotus, are strălucirea unei perle, iar dacă în constelația Svăti pătrunde într'o scoică, devine un adevărat mărgăritar.

Picătura de viață ce a văzut lumina la 8 Decembre, anul 65 a. Chr., a devenit Horațiu, mărgăritarul prețios care a străbătut veacurile și a ajuns pînă la noi cu aceiași strălucire, în cît se cuvine să-l sărbătorim în toată splendoarea, împreună cu tot ce omenirea are mai simțitor pentru cultură și alesul estetic.

Din America îndepărtată, unde Horațiu va fi sărbătorit în mod cu totul deosebit, și pînă în colțurile cele mai retrase ale bătrînului continent, toți intelectualii și toate instituțiunile de cultură au anunțat serbări, conferințe, piese de teatru, expoziții horațiene, premii pentru cele mai bune lucrări asupra lui Horațiu, excursiuni în Italia, unde poetul a trăit și a visat. Așa dar, serbarea ce facem în astă seară nu este izolată, ci în concertul serbărilor lumei culte, care dacă vrea să cunoască viața popoarelor, trebue să citească pe poeții lor.

Este greu să vorbesc despre întreaga operă a lui Horațiu; de aceia mă voi mărgini la poeziile lirice ale lui, cunoscute sub numele de „ode", și mai cu seamă la acelea care au un sens educativ, acelea care expun programul de reînoire politică și morală al lui August, prevestind sfîrșitul acelei grozave epoci de fier. Adevărata glorie a lui Horațiu este aceia de a fi scris odele și de a fi dus acest gen la perfecțiune. Poetul liric este acela, care nu-și tace chinul său, ci căruia îi este dat să spună ceia ce sufere; și Horațiu este unul dintre aceștia. Odele lui plac pentru că ele sunt evocațiunea evenimentelor publice, ale moravurilor, o serie de sfaturi și lecțiuni, o interpretare a trecutului și o viziune pentru viitor – scrise adesea pe un ton patetic.

Italian din sud – căci Horațiu era din Venusia, în Apulia, o veche colonie de soldați romani – poetul se gîndește adesea la frumoasa localitate, unde se înălța Voltur, muntele cel peste 1000 de metri; iar din munte, vijelios se rostogolește Aufidus. De cite ori în copilărie nu rătăcea prin pajiștile parfumate de flori, sau în pădurile întunecoase, adormind între munți și dafini, peste cari sburau porumbeii sălbatici!

Tatăl poetului, care era pristav la vînzările publice, văzînd în fiul său aptitudini alese, îl duse la Roma ca să învețe carte, necruțînd nici o cheltuială, spre a-i completa educațiunea. Astfel, Horațiu asistă în Capitală la strălucitele cuvîntări ale lui Cicerone, văzu triumfurile lui Cesar și Pompei, precum și certurile lor, în urma cărora se părea că întreaga lume se prăbușește în încurcăturile ce provocau luptele acestor doi uriași. La moartea lui Cesar, Horațiu studia mulțumit la Atena – împreună cu fiul

1 *Tradiție și actualitate românească*. Focșani: Editura Subsecțiunei de Conferințe Focșani, vol. 1, 1936 pp. 109-140.

lui Cicerone și alți tineri romani, de obîrșie nobilă – virtuțile, ce trebue să le practice și vițiile, de care trebue să se ferească. Scopul său era să devină avocat; și pentru aceasta se cerea nu numai știința dreptului, ci și învățătură filosofică. Dar în acest timp trîmbița războiului sună și Brutus, omorîtorul lui Cesar, ridică steagul libertății contra dictaturii și absolutismului cesarian, Horațiu se înrolă în armata lui Brutus; dar aceasta fiind învinsă la Philippi, poetul nostru fu nevoit să fugă. Întors în Italia, Horațiu își găsi moșioara luată de veteranii lui Octavian, așa că fu nevoit să-și găsească o mică ocupațiune la Roma. Aici însă situațiunea era foarte încurcată; și Octavian se silea în zadar să-și asigure puterea în Italia, care era blocată de pirații lui Sextus Pompeius. Poporul dela țară se ridică în contra noii domnii; Fulvia, soția lui Antoniu, această femee-bărbat, agită contra lui Octavian; drumurile sunt pline de tîlhari, ceia ce face pe Horațiu să scrie cea dintîi epodă politică a sa (I. 14):

> Grozavă este viața; îți vine să-ți iei lumea în cap. În zadar a învins Roma pe Hanibal, pe Cimbrii și pe Teutoni; acum se prăbușește. Fiare sunt pe străzi; să căutăm o altă țară, pe care zeii ne-au rezervat-o – țara visurilor – și să nu ne mai întoarcem de acolo pînă cînd ereții nu vor fi prieteni cu porumbeii,
>
> ...iar în unda cea sărată
> Țapul lepădîndu-și părul cu plăcere va pluti
> Și de leul cel prădalnic turmele nu s'or mai teme![1]

Dar situațiunea politică se îndreaptă și Horațiu aruncă pe fundul lăzii epodele, care încetaseră de a mai fi expresia timpului. Mecena, marele om de stat care ajuta pe August fără să primească nici o demnitate, caută să atragă în jurul suveranului său pe toți oamenii, ce ar fi putut să-i facă vre-o opoziție, și deci pe intelectuali. Între cei mai intimi prieteni ai lui Mecena și August deveni Vergiliu, și după recomandația acestuia, Horațiu; așa că atunci cînd aceștia, împreună cu Mecena, luau parte la marea bătălie dela Actium, Horațiu nu voește să se depărteze de prietenul său:

> Ce mă voi face oare
> Eu care a mea viață doar numai lingă tine
> O trec cu mulțumire, iar tu fiind departe
> Îmi este o povară.[2]

Dar cînd Horațiu văzu că Octavian a învins, scrise o altă epodă plină de veselie și dragoste pentru protectorii săi, compusă chiar pe corabia cu care se întorceau dela Actium[3].

Contra lui Antoniu și a tragicii lui soarte Horațiu se remarcă prin tăcere, ba chiar dedică și o odă lui Iullus fiul lui Antoniu, care era în oarecare favoare la curtea lui August[4].

Nu tot astfel fu cu Cleopatra, căci despre moartea ei vorbește Horațiu îndată ce se răspîndi svonul că și-a curmat zilele cu o viperă. Toți se bucurau, ca și cum toate

1 *V.* Q. Horatius Flaccus, *Ode*, *Epode*, *Carmen saeculare*, trad. D.C. Ollănescu-Ascanio, București, 1891.
2 *Epode*, I. 1.
3 *Epode*, I. 9.
4 *Ode*, IV. 2.

păcatele au murit împreună cu ea și vițiile Orientului s'au depărtat de Roma. Astfel se născu oda lui Horațiu care începe cu strigătul de bucurie: „*Nunc est bibendum*"[1]. Oda aceasta pare că este un portret istoric, schițat în momentul cînd Roma se bucura de moartea femeii care timp de 15 ani ținuse ațintite privirile întregului Orient asupra ei. Crima ei cea mare era ca ea, femeea orientală, care putea să fie sclavă, aspira să troneze la Roma. Totuși aci stătea încă statuia Cleopatrei; și nimeni nu ne spune că a fost dată jos. Era o statue de bronz aurită și fiecare trebuia să o vadă, căci Iulius Cesar o așezase lingă statua sa. Republicanii romani crezuseră că prin aceasta se introna absolutismul și din această cauză se înfipseseră pumnalele în inima lui Cezar. Octavian era acum singur stăpînitor, dar nu despot; și fiindcă pacea lumii fusese asigurată, nimeni nu mai dorea să reînvie timpurile republicane. În această situațiune, Octavian fu ajutat de cei pe cari îi ajutase și poeții din jurul său deveniră educatorii mulțimei. De aceia nu trebue să ne mirăm că alături de Horațiu galantul, găsim pe poetul educator; căci atunci chiar cînd iubește și chefuește, nu lasă tonul de sfătuitor, fiindcă el spune fiecăruia să nu treacă măsura.

Să vedem cum se găsea Roma din punct de vedere cultural și moral cînd Horațiu își scria odele și epodele sale.

De mult timp Roma devenise un centru de cultură grecească și depozitara bunurilor spirituale ale Greciei. Cele mai bune biblioteci grecești la Roma existau; iar spirite de elită ca: medici, ingineri, poeți, tot la Roma își găseau centrul lor de ocupațiune. Cei ce stau departe: în Efes, Alexandria, Antiohia, pîndeau ocaziunea să roiască spre Roma. În școli se începea cu alfabetul grecesc, în saloanele oamenilor mai subțiri se vorbea grecește, cum se vorbește la noi franțuzește; și ori cine avea oare care cultură își presăra scrisorile cu citate grecești. Cînd veni la Roma vestea despre Iisus și învățătura sa, cei dintîi creștini se rugară în grecește, iar apostolul Paul își scrise epistola către Romani tot în grecește. Cele dintîi poezii ale lui Horațiu fură scrise tot în grecește, dar o revelațiune divină îi spuse în vis:

> Vrei să duci lemne în pădure? Sunt destule poezii în grecește, pentru ca ale tale să mai aibă valoare.

Această influență a grecismului pătrunse la Roma, după cuprinderea Tarentului, dar în același timp deșteptă și gustul pentru o literatură proprie, iar Romanii începură să traducă comedii și tragedii grecești, prin care se făcea adevărată educație, căci erau pline de maxime și pilde pentru viață. Dar lumea simplă de odinioară se dusese și stricăciunea venise odată cu cele dintîi cuceriri în Orient. Este adevărat că educațiunea fusese pînă acum în mîinile părinților: mamele și bunicile aveau întreaga educațiune a copiilor. Dar demnitatea femeilor scăzuse și legăturile familiare se slăbiseră. Vițiul pătrunsese în familii, divorțurile erau la ordinea zilei, ba chiar politica nu era streină de femei, cum s'a văzut în conjurațiunea lui Catilina și în alte ocaziuni. În adevăr, se ridicau din cînd în cînd voci de indignare, cuvîntări de dojană în senat, care mergeau din mînă în mînă ca niște tratate de morală; dar toate scrierile morale ce se citeau nu

1 *Ode*, I. 37.

făceau de cît să aurească viţiul. Lipsa această de educaţie făcea ca luptele politice să fie mai aprige şi să degenereze chiar în crime, ca sîngele să curgă pe străzi şi chiar în for, aşa că nimeni nu se mai indigna, chiar cînd soldaţii organizaţi în bande se puneau în serviciul aceluia care plătea mai mult.

În mijlocul haosului sta Catone stoicul, un prinţ al moralei şi un educator cu înaltă chemare; dar el pieri în serviciul idealului său republican – poate că era un nebun, pentru că credea într'o îndreptare. Şi Cicerone era un suflet curat, însă slab şi mlădios, aşa că părea puternic şi mare numai cînd vorbea sau scria. Şi el voia să fie educator, scriind operele sale didactice în sensul scrierilor greceşti care erau prea depărtate de actualitate, aşa că avură influenţă mai mult asupra generaţiunilor viitoare. Iată deci că în mijlocul atîtor tragedii grozave, cînd se executa în masă, cînd se omora pe stradă, cînd se cheltuiau miliarde şi se fura la fel se găseau şi oameni, care să se îngrijască de soarta poporului lor. În adevăr, pacea universală aduse oarecare linişte; şi încercări pentru educaţiunea poporului începură să se ivească.

Noul spirit al timpului se arătă în Horaţiu cînd era încă de 20 de ani şi cînd lipsit de mijloace de existenţă începu să scrie satire („*paupertas impulit ut versus facerem*"; *Epist*, II. 2, 51), cu un humor scînteetor, făcînd aluziuni şi chiar punînd în scenă persoane cunoscute.

Nu numai contra celor ce păcătuiseră se ridica Horaţiu, cît mai cu seamă contra proştilor, şi bădăranilor cari mişunau în societate, contra lăudăroşilor fanfaroni, contra sgîrciţilor, nestatornicilor şi altora, presărînd descrierile sale vii cu anecdote glumeţe. Este de mirare cît de tînăr era Horaţiu şi ce cunoştinţe despre oameni avea, căci el nu scrie ca filosof, ci ca practician al vieţii, care se mişcă tot aşa de sigur în cercul celor mari, ca şi în speluncile murdare ale celor neînsemnaţi. Horaţiu a început, deci, ca educator şi tot astfel va continua, căci nici o vorbă nu este zadarnică, dacă se adresează către cei buni, aşa că Horaţiu continuă şi în ode.

Platon, cel mai mare moralist al omenirii, era foarte sever. El elimina din statul său (republica) chiar nobila tragedie, care înalţă prin frumuseţe, conţine maxime înţelepte şi învaţă frica de zei, dar provoacă pasiuni, cari sunt duşmanii aceluia ce aspiră după libertatea spiritului divin. Horaţiu nu aparţinea acestei categorii de moralişti, ci acelora care se bazează numai pe ceia ce se poate dobîndi. El voeşte să facă mai buni pe semenii săi prin farmecul satirii sau prin graţia şi nobleţa cuvîntului, care cîştigă şi înlănţueşte. Dar poezia distractivă, adică satira, este supusă peirii, căci gluma care trebue să fie nouă este ca o rachetă; cînd se urcă, se sparge şi se stinge. Morala fusese însă apanagiul filosofilor şi chiar în timpul lui Horaţiu educatorii şi predicatorii erau prozatori, căci poezia rămăsese numai un joc al sentimentalismului. Religiunea creştină, care îşi făcuse apariţia, nu se servea de versuri. Parabolele Mîntuitorului nu erau în versuri, ci în proză, deşi multe din ele au calităţi poetice.

Erau în anticitate o sectă de oameni, cari se asemănau cu primii apostoli şi care se aşezau în străzi şi predicau, atrăgînd mulţimea prin modul lor de a vorbi şi a trăi, cum au fost la Roma Sextii, tatăl şi fiul.

Cu Horaţiu lucrurile stau altfel. El nu era orator popular, nu era un om de luptă,

ci un poet, un artist cu simț critic, care își fasona cuvintele înainte de a le transmite mai departe; și un artist poate să-și îndeplinească misiunea lui de educator. Dacă odele lui Horațiu în care se arată ca un perfect educator vor fi reușit, nu se poate ști; dar de sigur efectul asupra contimporanilor va fi fost destul de adînc. Horațiu se uita în jurul său: liniștea completă, pacea mult dorită, acel *otium* cîntat, își întindea aripele asupra colinelor Romei. Dar această pace adusese lăcomia de plăceri; iar sperata stăpînire de sine nu se vedea, ci din contră: desfrînarea, dezordinea, nerușinarea, parveniții, îmbogățiții de război, viții ce văzurăm și la noi, după un război așa de sîngeros. Horațiu vedea toate acestea și se întreba: Unde se mai găsesc adevărații Romani? Dorința înfocată, strigătul după vechea virtute romană răsună și tresar în atîtea din odele pe care le scria în acele timpuri. Era chiar dorința timpului – poate o dorință zadarnică, dar a tot puternică pentru trecuta curățenie și mărire a poporului roman. Cu cît Horațiu venea mai direct în contact cu cercurile conducătoare ale Romei, cu atît mai mult se simțea împins să ia cuvîntul. El se adresează cînd poporului din Roma, cînd prietenilor săi, cînd către tinerimea ce se ridica, către fiii și ficele Romei.

Cel ce ajută pe Horațiu în opera sa educativă era însuși împăratul. Cu doi ani mai mic de cît Horațiu, Octavian după ce luase puterea, se transformase cu totul. Deși oare care păcate nu putuseră fi șterse, totuși ca împărat se silea să dea exemplu de hărnicie, de moralitate și dreptate. El vedea bine că pentruca Roma și Italia să rămînă centrul imperiului și să nu fie înăbușite de provincii, trebuia să fie salvată și restabilită vechea rasă romană a cărei rezistență și hărnicie se sprijinea pe o sănătoasă educație în familie. Însăși August evita orice pompă care să-l deosebească de un particular, deși nu reuși să împedice luxul destrăbălat al nobilimei veritabile și neveritabile. De multe ori mergea în senat și citea tratate grecești de morală, ca și cum ar fi cetit o biblie și se îngrijea pentru răspîndirea unor asemea cărți. El nu voia ca în zadar să fie numit mare pontifice, ci se silea să restabilească și să reînoiască viața religioasă în sensul moralei stoice. Roma trebuia să rămînă centru pentru pietatea lumei, deși cucernicia nu folosește fără virtute.

Scriitorii din jurul lui August făcură cor cu împăratul lor și Horațiu fu cel dintîi. În oda a 2-a (din cartea III) se adresează Romanilor și acelei tinerimi care ajunsese să uite, să ridiculizeze sau să desprețuiască vechea severitate a vieții strămoșești. La începutul odei Horațiu ne amintește de acea *constantia*, prin care reușiseră Romani să domine, pentru ca apoi să ne arate că „*virtus ef fides Romana*” sunt stăpînii imperiului. Și iată cum ar dori el să fie tinerimea romană:

Romana tinerime la oaste oțelită
Deprindă-se să rabde cu inima tihnită
Strîmtoarea sărăciei și crînceni călăreți
Să ia cu lancea'n goană pe Parții îndrăzneți
Și să-și petreacă viața la adăpost sub ceruri
Continuu în primejdii cu strălucite țeluri!
E dulce, mîndră moartea, cînd pentru țară mori!

acel renumit „*dulce et decorum est pro patria mori*".

Virtutea, ea deschide al cerului altar
Acelor demni să treacă de-aici la nemurire.

și mai departe – „*fides Romana*":

Tăcerea credincioasă e încă răsplătită!
Eu n'ași primi în casa de mine locuită
Pe cel ce-ar da pe față al Cererei cult sfînt,
Nici n'ași voi să intre în vasu'n care sunt.

Cu un pesimism negru începe Horațiu oda a 6-a din cartea a III-a, căci virtutea și moralitatea romană decăzuseră, familia nu mai putea produce caractere necum eroi, iar templele erau dărăpănate sau neglijate:

Romane, tu vei expia, deși nevinovat
Păcatele strămoșilor, cît timp dărăpănat
Lăsa-vei templul zeilor, altarele sdrobite
Și statuele lor a fi de negru fum mînjite!
Iubirea zeilor ți-a dat domnia pe pămînt
Căci începutul tuturor și sfîrșitul ei sunt.
Dar voi uitatu-i-ați ș'atunci în dreapta lor mînie
Cu cîte rane n'a bătut cernita Hesperie?

Ș'acum se'ngîmfă barbarii cu-a lor biete colane
Pe care le-au împodobit cu prăzile Romane!
Puțin lipsit-a Dacilor, cei ageri săgetari
Și flotei Egiptenilor cu vrednici lopătari,
Să cotropească într'un avînt de crîncenă lovire,
Cetatea Romei ce ferbea în plină răsvrătire!
Al nostru secol criminal a pîngărit întîi
Familii, generațiuni și sfinte căsnicii;

Aci poetul ne arată decăderea familiei și destrăbălarea tinerimii, care nu era departe de ceia ce vedem azi și a cărei îndreptare e greu să o poți face, cînd familia te-ajută așa de puțin.

Mai departe Horațiu spune:

Nu din asemenea părinți în timpii vechi ieși
Junimea care'n sîngele Cartaginei roși
Întinsul mării și-a înfrînt pe Pyrrhus prea mîndritul,
Pe marele Antiochus, pe Anibal cumplitul!
Erau copii voinici, vlăstări din vechi țărani soldați,
Cari sub povața mamelor severe stau plecați,
Deprinși pămîntul a lucra cu sapa lor sabină
Și a aduce din păduri tăiate din tulpină,
Tufanele de lemn de foc, cînd soarele 'ntinzînd
Pe șesuri umbra munților și dela jug scoțînd
Pe boii obosiți, greoi, readucea ușoară

Și dulce ora liniștei, ce'n caru-i grabnic sboară!
Dar ce rămîne neștirbit de timpul sdrobitor?
Părinții noștri nu erau virtoși ca moșii lor,
Noi de cît ei purtăm mai grea povara de păcate,
Iar fiii noștri vor avea năravuri mai stricate!

Ce adevăruri crude expune poetul și cît de plastic le exprimă! Dar Horațiu nu obosește predicînd. Omul nu trebue să se forțeze mai mult de cît poate, ci să se învețe cu cumpătarea. Dacă se poate dormi bine în coliba unui țăran, de ce atîta lux? Grija stă în spatele celui ce călărește pe o mîrțoasă, ca și pe corabia marelui negustor; și dîndu-se pe sine de exemplu, zice:

Eu nu voi schimba liniștitul meu colț din Sabina pe toate bogățiile lumii, căci ele nu-mi aduc de cit griji și osteneli.

Apoi vitejia romană ce frumos ne-o zugrăvește acest genial poet!

Fii spăimîntător în pericol, așa ca dușmanul să zică: Vai! iar luptăm cu Romanii? De ce întăritarăm leul?

Iar acel „*dulce et decorum est pro patria mori*”, care a devenit nemuritor, ne arată sentimentul național al Romanilor pînă la sacrificiu.

Strădueşte-te după ceia ce este drept și legal, spuneau ei; și cînd ai dreptate, ține cu tărie la hotărîrea ta, așa ca să nu te înspăimînte nici amenințarea tiranului, nici revolta poporului. Așa erau Romanii din timpul lui Romulus; de aceia zeii le-au dat să stăpînească lumea. Sacrifică-te pentru Roma, tinere Roman, cum se sacrifica odinioară Regulus; chiar dacă vei peri, patria să trăiască, nu tu.

„Nici o pace cu un inamic neînvins”, formează tema odei adresată lui Regulus. Ce eficace învățătură pentru tinerime și în genere pentru cei ce învață carte! Cît patriotism luminat nu se revarsă din versurile lui Horațiu!

În alte ode Horațiu se ocupă cu contrastul între bogat și sărac și se entuziasmează pentru starea societăților și a popoarelor primitive. Idealul vieții credea că se adeverește la popoarele din stepele necunoscute dincolo de Dunăre și Don, dincolo de Geți și Sciți[1].

Sciții ce trăesc pe cîmpuri și-și duc șubredele case
În căruțe, după datini vechi, mereu din loc în loc
Sunt mai fericiți, iar Geții cei virtoși mai cu noroc
Din mănoasele ogoare fără țărmuri stăpînite
Își culeg cu toții roade ce de Ceres sunt sporite,
Iar la anul, fără grijă, dela noul muncitor
Își iau partea cuvenită strînsă dintr'un nou ogor,
La ei soața cea de-a doua este blîndă și ia samă
De copii mici din casă, care sunt lipsiți de mamă,
Și femeea cea cu zestre nu-i stăpînă pe bărbat,
Zestrea mare pentru dînșii e virtutea părintească,
E iubirea și credința înfrînînd pofta trupească.

1 *Ode*, III, 24.

Contra luxului se ridică de asemenea Horațiu în oda a 18-a (cartea a I-a), căci războaele civile schimbaseră cu desăvîrșire moravurile severe ale Romanilor. Ușurința cu care se îmbogățeau Romanii din acește vremuri, abuzurile, care nu erau mai mici ca acele din timpurile noaștre, demoralizaseră poporul care cu vitejia sa cucerise lumea. Această depravare a instituțiunilor și moravurilor, precum și iubirea de bogății, care făcea să răsară parveniți pe toate drumurile, făcu pe Horațiu să dea drumul indignării:

În casa mea nu strălucesc
Nici aurul, nici fildeșul, pereți n'am poleiți
Și stîlpi în Africa ciopliți
Cu marmură dela Himet nu mi-o împodobesc.[1]

Cine vizitează și azi lacul Garda, sau golful Neapole, sau Porto d'Anzio, vede urmele și ruinele palatelor romane, care așezate pe stîncile prăpăstioase, parcă atîrnă deasupra mării, iar în boltele și beciurile lor de altă dată bat cu furie valurile.

În acest sens, contra maniei de a clădi palate, scrie Horațiu oda a 15-a (din cartea a II-a):

Puțin pămînt vor mai lăsa palatele regești
Plugarilor peste curînd și iazuri pentru pești
Mai largi de cit lacul Lucrin în toată țara fi-vor,
Nu astfel de învățături, în sfintele-i porunci
Ne-a dat cu pilda-i Romulus, nici Catone cel mare
Nici rînduiala celor vechi cu aspra-le purtare.
În vremea lor omul privat avea un mic venit,
Dar al Republicei era a tot nemărginit.

Cu același idei se adresează Horațiu către prietenii săi și chiar către Mecena. Astfel, în oda către Grosfiu se critică mania celor ce caută călătorii în țări streine, cînd locuri dacă nu mai frumoase, dar tot așa de plăcute se pot găsi în patrie (cartea a II-a, 16).

De ce țara noastră ne-am părăsi
Cătînd sub alt soare pămînturi străine?
Plecînd în exiliu au fugi și de tine?
Căci crîncena grijă în suflet intrată
Se sue cu omul în nava armată.

În oda III. 16, se adresează Horațiu către Mecena, ca și cum i-ar spune: „Vezi, ce fericit sunt eu în simplitatea mea?"

Mai mîndru sunt de-a fi stăpîn al unei mici moșii
Nepizmuit, de cît sărac, în sîn de avuții,
C'un petec de pădure eu, cu'n limpede isvor
Și sigure semănături pe-un credincios ogor,
De cît satrapul îngîmfat al Africei fertile
Avea-voi mai plăcute zile.

1 *Ode* II. 18.

și drept concluzie:

> Nu poate mulțumi
> Nimic pe lacom!
> Fericit cel cui se dăruește
> De Zei doar cît îi trebuește!

Cine nu a cetit cu emoțiune, și cîți nu au voit să imiteze renumita odă a 14-a (din cartea a II-a), adresată lui Postumus, în care poetul vede cum anii grabnici se scurg mereu și cu rugăciuni nu este cu putință să oprești pripita bătrînețe; sau oda a 2-a (din cartea a II-a), adresată lui Salustiu, în care setea de aur se compară cu apa dintr'un hidropic, care crește mereu, ispititorul metal pătrunzînd prin toate crăpăturile, prin toți porii.

Ca exemplu unei calde efuziuni a sufletului poetului – și care nu poate fi imitată – este oda discretă adresată prietenului său Deliu, unde pulsează dragostea de viață, dar și tabloul sumbru al morții, căci:

> Sorțul fiecărui este într'o urnă vînturat;
> Mai tîrziu, ori mai de vreme, tras el va căta să fie
> Pentru-a ne'ndemna cu barca spre exilul de vecie!

Acest mare admirator al naturii însă pare că vede pesimist chiar frumusețea primăverii, care se deșteaptă, ca și cum mormîntul ar sta deschis în spatele lui. Zădărnicia morței o simte Horațiu tocmai aici în desfătarea primăverii, în învierea întregii vieți, căci speranța nu se întinde dincolo de moarte. Aici ne întîmpină ideea antică trecută în creștinism:

> Gîndește-te că fiecare zi este cea din urmă, și deci fiecare oră să-ți fie mai prețioasă;

sau cum spune Seneca:

> Iubesc viața pentru că trebue să mor.

Tot în acest sens se adresează Horațiu către Sestiu, o natură bolnăvicioasă și după cît se pare necăsătorit și fără copii.

În același fel, plină de precepte educative este oda adresată lui Liciniu, acel conspirator contra lui August, care, deși cumnat cu Mecena, fu omorît. Acestuia îi recomandă Horațiu un trai cumpătat, acea faimoasă expresiune, *aurea mediocritas*:

> Ori-cine traiul mijlociu, cel făr' de preț iubește
> Într'al miseriei locaș nu se adăpostește
> Și cumpătat în năzuinți el fuge de palate
> De pismă doar împresurate.

Horațiu se adresează ca educator și sfătuitor nu numai bărbaților, ci și femeilor: cu aceleași frumoase maxime, pe aceiași temă – că viața este trecătoare și să nu concepem o speranță lungă. Păcat că femeile, către care se adresează Horațiu sunt așa de puțin cunoscute, în cît adesea par a fi niște anonime. Cu cîtă drăgălășenie se adresează acelei

Leuconoe, drăgălaşe prin însăşi numele ei, obişnuită să viseze viaţa mai mult de cît s'o trăiască! Aci găsim exprimată în cuvinte lapidare uitarea zilei de mîine: *„carpe diem guam minimum credula postero*", care cuprinde întreaga filosofie a vieţii:

Nu căta, Leuconoe, căci nu-i bine să se ştie
Cit de lungă viaţa Zeii ne-au lăsat ţie ori mie.
Nici te încerca zadarnic ceasul morţii să-l ghiceşti
Vînturînd cu nerăbdare socoteli babiloneşti.
E cu mult mai bine omul întîmplărei să se plece,
Dăruiască-ţi Joe încă multe erne-a mai petrece,
Ori din ele cea din urmă pe aceasta de ţi-ar da,
Care'n stîncile peptoase ne'ncetat va sfărîma
Marea cea Tyreniană; tu nai grijă, fii cu minte,
Limpezeşte-ţi vinu'n pace şi-ţi măsoară mai nainte
A speranţelor lungime cu al vieţii scurt cuprins
Noi vorbim acum şi vîrsta fuge, fuge într adins.
Să ne veselim dar astăzi, iar credinţa să ne fie
În ziua de mini mai mică. Mîine? mîine? cine ştie?

Mai interesantă şi chiar mai armonioasă este oda adresată Fidilei, poate o tînără văduvă, ce-şi îngrijeşte proprietatea cu acea dragoste de ogor, care caracteriza pe vechii Romani; şi cu acel sentiment religios, în cît crede că nu are lucruri de preţ să sacrifice zeilor. Dar doctrina stoică predica încă demult timp că ceremoniile exterioare nu au nici o valoare înaintea zeilor, ci singurul sacrificiu primit este virtutea omului; dar pentru Horaţiu care se adresează unei femei, zeii se vor mulţumi cu cununi de mirt şi de rosmarin.

Anul 17 a. Ch. trebuia să aducă lui Horaţiu o nouă distincţiune. În acest an serbă August printr'un act religios amintirea fundării Romei care se repeta odată la o sută de ani. Serbarea era cu atît mai importantă, cu cît perioada războaelor civile ce făcuse ca să fie amînată, trebuia înmormîntată şi o nouă eră a păcii să fie introdusă printr'o strălucită sărbătoare. Pentru această sărbătoare se prevăzură trei zile şi trei nopţi. În ziua a treia care era la 3 Iunie trebuia să se cînte „Carmen saeculare", compus de Horaţiu, de către un cor de 27 de băeţi şi 27 de fete, căci numerile 3 şi 9 ca şi rezultatul lor erau sacre. Corul trebuia să cînte pe Palatin unde era templul iui Apoline şi al Dianei şi pe Capitoliu unde se afla templul lui Jupiter. Se cîntă două rugăciuni: una invocînd zeiţa protectoare a naşterilor, Ilithya, Parcele şi pe Terra mater; cealaltă rugăciune adresată lui Jupiter şi Junonei, zeităţile Capitoline. Cîntecul începe cu Apoline şi Diana şi se isprăveşte la fel. Această poemă a lui Horaţiu este frumoasă prin simplicitatea sa şi prin sentimentele ei adînci care ne mişcă; dar sufere de oarecare răceală, ca orice produs oficial şi poruncit.

Dragostea lui Horaţiu pentru natură, pentru Singurătate, pentru carte, pentru viaţa dela ţară, se vede în o mulţime din odele lui. Splendizii munţi din Sabina, liniştitele grădini de măslini, mîndri stejari după deal, Algidus alb de ninsoare, spre care privirea rămîne aţintită, murmurul isvorului de munte, care spumegă, erau imagini scumpe inspiraţiunii lui Horaţiu. Pentru el livedea este mai frumoasă decît cel mai

artistic mozaic din palate; iar pîrîul ce șerpuește șegalnic este mai majestos decît cel mai mîndru apeduct din Roma. Natura este cauza existenții noastre, pe care chiar dacă o gonești cu furca, ea se întoarce înapoi. Scăpat din sgomotul orașului, exclamă: „*O rus / quando ego te aspiciam!*" Nici odată livezile nu-i par mai verzi și cerul mai senin. Respiră fericit mirosul ierbei cosite și se bucură de orizontul întins ce i se deschide înaintea ochilor. Totul îl isbește, totul îl încîntă; priveliști pe care le-a văzut de sute de ori acum i se par noi.

În scrisorile sale Horațiu ne descrie în mod mișcător farmecul gospodăriei sale dela Sabina. Dar între ode, *Fîntîna Bandusiei* este un adevărat mărgăritar al inspirației lui Horațiu; și deși această odă nu este mai mare ca o epigramă, totuși nu se putea scrie ceva mai grandios:

Fîntînă-a Bandusiei cu unde cristaline,
În cupa 'ncununată cu flori, eu pentru tine
Închin azi vinu-mi dulce, iar mîne îți voi da
Un ied a cărui frunte de coarne nmugurită
La lupte și amoruri fudul îl îndrepta
Zadarnic, căci, odrasla zglobie e menită
Cu sîngele-i pîrîul tău rece a-l roși.
A lui Cuptor căldură cumplită, arzătoare
Pe tine nu te-atinge, căci turmei călătoare
Și boilor ce'n pluguri ajung a obosi
Le dai răcoarea dulce ce'n sinu-ți se ascunde
Și numele tău falnic prin veacuri va pătrunde
Fîntînă mult iubită, căci azi cu versul meu
Îți voi cînta stejarul ce umbra își apleacă
Spre tainița de piatră din care'n lume pleacă,
Cu murmur lin de ape voios isvorul tău.[1]

S'a pus de unii chestiunea, dacă Romanii înțelegeau natura cum o înțelegem noi. În adevăr, pentru oamenii anticității un peisaj nelocuit părea pustiu și neinteresant, ca și cerul fără stele. Acest lucru avu influență în timpul renașterii, la Claude Lorrain și la alți pictori, pentru care natura părea fără viață dacă îi lipsea figurația; căci omul aparține naturii și chiar unde nu sunt oameni, este Dumnezeu.

Horațiu era un copil al anticității. De aceia în singurătatea pădurii el devine vizionar și visează figuri de basme, cu care însuflețește natura, unde i se pare că vede și aude spirite divine. Aci dansează Venus cu grațiile pe livedea smălțată cu flori, colo faunul cîntă în desișul dumbrăvii, ba chiar zeul Bachus apare în singurătatea stîncoasă: iar nimfele îi sorb cîntecele, pe cînd satirii trag cu urechile lor pleoștite. Nici o mirare că în isvoare trăesc nimfe, care sunt sufletele lor, căci pretutindenea unde este mișcare este și suflet. Nimfa Bandusia, nume plin de înțeles, care nu este de cît grecescul *Pandosia* 'care dă toate' însuflețește isvorul. Toate darurile pentru oameni, animale și ogoare, vin din acest isvor; căci la sud se însetează repede și toate au nevoe de apă. De aceia mîine poetul va sacrifica un ied, al cărui sînge va roși cristalinul isvor; iar

1 *Ode*, III, 13.

vinul se va oferi din cupe gătite cu flori, ca o jertfă bine primită de zei. Poetul fixase această odă – în care exprima promisiunile sale într'un așa de fin lirism – pe stejarul din apropierea isvorului, ca să fie mărturie a sentimentelor sale religioase și umane. Aici el îmbină așa de splendid elegia cu oda.

Tot între odele cu înțeles educativ putem considera și pe cele religioase, dintre care oda 34, din cartea I-a, merită o deosebită atențiune, căci ne arată pe Horațiu ca pe un mare convertit, asemenea modernilor: Fr. Cope, Huysmanns, Bourget, etc.

Prea avar și nestatornic Zeilor închinător,
Într'o nebunească lege mă găseam rătăcitor,
Dar acum pînzele mele a le 'ntoarce sunt silit,
Ca să iau din cap iar calea ce de mult am părăsit;
Căci al zeilor părinte care despica odată
Norii cu luciri de fulger, azi pe bolta 'nseninată
Cai'i tunători și caru'i aripat el repezit'a
A pămîntului povară din temeiuri tresărita
Cum și apele pribege, Styxul negru și cumplitul
Adăpost al locuinței lui Tenar prea urgisitul,
Tremurat'a și Atlasul pe-a pămîntului hotare
Joe poate tot să schimbe! pe cel mic îl face mare,
Întunericul 'l aprinde și lumina o răpune;
Iar norocul cel prădalnic din aripe șuerînd
De ici smulge o coroană ce colo, apoi rîzînd
Pe o altă frunte-o pune!

Poetul ni se spovedește în această odă inspirată, cum a venit la adevărata credință, cum își găsește pe zeii săi perduți; și acest lucru îl face în puține cuvinte, dar care dau mult de gîndit. Ca tînăr care credea că dela el începe lumea, era un liber cugetător, care disprețuia religiunea poporului său. O revelațiune, o arătare a lui Jupiter, care își manifestă a-tot-puternicia despicînd bolta înseninată a cerului cu luciri de fulgere îi insuflă frica religioasă. Aceasta îl face să se întoarcă la religiunea copilăriei sale și să arunce cărțile lui Epicur. În oda amintită, Horațiu ne expune în 16 rînduri ceia ce Augustin povestește în zece cărți. Ideea ce se desprinde e aceasta: Lîngă Jupiter stă înaripată Fortuna, care „De ici smulge o coroană ce colo, apoi rîzînd Pe o altă frunte-o pune!"

Să vedem acum puțin și credințele religioase ale lui Horațiu – așa cum le căpătase în școlile pe care le frecventase – și modelul lor de evoluare. În adevăr, Horațiu copil adora în casa părinților săi pe zei și le aducea sacrificii împreună cu ei. Dar copilul crescu și ca tînăr plecă la Atena, unde viața veselă de student, cu distracțiunile ei, dar și cu atîtea învățături filosofice, care se răspîndeau din atîtea școli, atrăgea studenți din toate părțile. Astfel Horațiu fu atras mai întîi de materialismul epicurean așa de plăcut tinerilor dornici de a profita cît mai mult de viață. În adevăr, Epicureii învățau că nemurirea este o prostie și sufletul piere odată cu corpul. Raiul și iadul: credință de babe; deci liniștiți-vă frica de zei. Poate că zeii există, fiindcă și artiștii noștri de geniu îi zugrăvesc; dar acești zei sunt fericiți și nu ascultă rugăciunile noastre; căci în

aceſt caz ar trebui să aibă griji, să se supere sau să compătimească, lucruri ce nu sunt compatibile cu divinitatea.

În nemărginire nu exiſtă numai o singură lume, ci o mulțime de lumi care se mișcă fără încetare. Unde locuesc zeii? Ei locuesc între aceſte lumi, în așa numitul *metacosmos* sau *intermundia*, ca să se poată bucura de adevărata fericire. De aceia Epicureii nu trebue să se roage, sau să sacrifice zeilor, ca să nu le deranjeze fericirea cu rugăciunile lor. Aceaſtă învățătură o pune Horațiu în aplicare într'o mulțime din odele, satirele și epiſtolele lui.

Dar la Atena mai învăța o altă secță, aceeaa Pitagoreilor, pe care Horațiu nu o neglija și dela care află că în adevăr sufletul eſte nemuritor, dar că el nu merge după moarte în altă lume, ci călătorește în alte corpuri de animale, într'un cerc fără sfîrșit, așa că moartea nu eſte de cît replantarea unui suflet. Din aceaſtă filosofie se inspiră Horațiu mai tîrziu într'o odă (cartea II, 20) în care își face propria apoteoză, presupunînd că după moarte va fi schimbat într'o lebădă, pasăre consacrată lui Apoline:

Pe-o aripă puternică, de om necunoscută,
Prin aerul cel ſtrăveziu la cer mă voiu urca;
Poet cu două însușiri, ființa'mi reținută
Nu va mai fi pe-aceſt pămînt ci mîndru voiu călca
Peſte invidii, părăsind cetățile lumești!
Copil de oameni nevoiași nu voiu muri eu dară,
Eu cel pe care, scumpule Maecenas, îl numești
Amicul tău, nu voiu muri și unda cea amară
A Styxului n'o să mă ia! — Simțesc că pe picioare
O piele aspră'mi crește-acum și capu'mi s'a făcut
Ca și al lebedei de alb, iar pene lucitoare
Pe umeri și pe degete cu 'ncetul mi-au crescut.
De cît Icar al lui Dedal mai repede sburînd,
Pe țărmurii Bosforului cel mugitor călca-voiu
Și cîntăreață pasăre făcîndu-mă, curînd
În cîmpii hyperboreeni și'n Syrte mineca-voiu.
Și la Gelonii depărtați la Dacul ce 'și ascunde
De Marșii noștri spaima sa, la ai Colchidei fii,
Și la Iberul mai cioplit, ferice vor pătrunde
Și la ai Rhonului voinici, a mele poesii!
Cînd voi muri deci în zadar să nu mai pregătiți
Nici doliul cel mohorît, nici cîntece de jale,
Lăsați funebrele dureri, de geaba nu bociți
Și nu'mi mai faceți de prisos onoruri mormîntale!

Tot la Atena Horațiu ascultă și pe alți filosofi, cari admiteau nemurirea sufletului și exiſtența zeilor, ce însuflețesc totul. Sufletul omului eſte o parte din sufletul divin care se revarsă din zei în oameni, pentru ca apoi să se întoarcă iarăși acolo.

Zece ani de activitate literară Horațiu fu epicureu. În aceſt timp el devine agricultor, iar la țară se uită ironic cum sclavii și lucrătorii sacrificau și mulțumeau pentru că zeii le-au ajutat să petreacă ziua cu bine. Dar într'o zi, tocmai pe cînd voia să citească

scrisorile lui Epicur, un tunet din senin îl făcu să revină la credința cea adevărată și să dea la o parte pe Epicur, recunoscînd lui Jupiter grija ce are pentru omenire; şi de aci înainte Horațiu recunoaşte numai credința ſtatului.

În lirica lui Horațiu se cîntă în mod deosebit prietenia, căci inima lui simțitoare nu putea să nu vibreze pentru un așa nobil sentiment. Prietenia lui pentru Vergiliu, pe care îl numește *dimidium animae meae* – jumătatea sufletului meu – pentru Varius, a cărui moarte o plînge așa de duios, pentru poetul Tibul și alții, a trecut la poſteritate. Dar unde mai ales vedem o prietenie ſtrînsă, acea *consensio omnium rerum humanarum divinarumque* – acordul perfect în toate lucrurile divine și umane – a lui Cicerone, eſte dragoſtea lui pentru Mecena și Auguſt. Mecena, nobilul etrusc, din ſtrămoşi regeşti a căror origine se perdea în Lidia fericitului Kroesus, era o minte ascuțită, un spirit liber, un eſtet cu o judecată cumpănită. Îndrăgoſtit de poezie, dans și muzică întocmai ca un oriental, iubea în același timp parfumurile, îmbrăcămintea elegantă și mesele alese. Îl tortura orice dizonanță, mediocritatea îi făcea rău și nu putea suferi lucrul artificial; tot ce-l înconjura, era artiſtic și de preț. Dar sensibilitatea la aſtfel de oameni ajunge la o nervozitate bolnăvicioasă. Tot așa și la Mecena: natura sa aproape femenină îi dădea tot felul de suferințe care îl cufundau neputincios în negre presimțiri; de aceia și plîngea ușor. Natură suferindă, se gîndea mereu la moarte; și deși avusese în viață o ſtrălucire orientală, dorea o îmormîntare simplă: „Nu-mi zidiți nici un mormînt; natura va îngriji de îmormîntarea mea”. Aceſte gînduri fură împărtășite lui Horațiu printr'o scrisoare, la care el răspunse prin oda a 17-a (din cartea a II-a), care eſte ce mai splendid monument al prieteniei aceſtor doi oameni. Ce poate fi mai frumos, mai duios și mai plin de poesie de cît: *ille dies utramque ducet ruinam*. În traducerea lui Ollănescu-Ascanio:

De ce'mi tot sîngeri inima cu plingerile tale?
Nici Zeii nici eu nu voesc să iei a Morței cale
Maecenas înaintea mea, iluſtre Protector,
Al bunurilor mele scump și glorios odor!
Ah! daca'l morței braț grăbit îmi va răpi cu tine
O parte a sufletului meu, cine-ar putea reține
Pe cea-l-altă pe pămînt, pe cea mai fără preț,
Lipsită de 'ntregimea ei dînd viața cu dispreț.
Tot într'o zi și tu și eu muri-vom deodată
Și jurămîntul ce-am făcut nu'l voi trăda. Îndată
Ce drumul mi'l vei arăta, vom merge amîndoi,
Vom merge făr'a șovăi pe calea cea de-apoi.
Chimera cu suflarea ei în flacări prefăcută,
Sau Gyas dac'ar învia cu brațele'i o sută,
De tine nu m'or despărți, căci aſt-fel a vroit tot
A tot puternicul Deſtin și Parcele-au menit.
Iar dacă 'n lume am intrat sub a Balanței ſtele,
Sau martor hîdul scorpion a foſt naşterei mele,
Ori Capricornul, cel tyran al mărei din apus,
A noaſtre zodii se unesc cu mult drag colo sus!

Tu pentru care Jupiter lumina'i priincioasă,
Opus'a stelei lui Saturn, cea mult primejdioasă,
Înlăturînd al morței sbor asupră'ți prea grăbit,
Tu, de poporul numeros, cu sgomot întreit
De viu aplaus salutat la Teatru cu onoare
Un trunchiu căzînd pe capul meu era să mă omoare,
De nu cu grabă Faunul, protector minunat
Al celor de Mercur iubiți, n'ar fi înlăturat
Cu dreapta'i, lovitura lui. Tu deci îți amintește
A ridica templul promis lui Joe și'i jertfește
Victimele ce 'i-ai ales, căci Faunului meu
Un mielușel mai umilit îi voi aduce eu!

Prevestirea lui Horațiu se împlini, căci Mecena moare la anul 8 a. Chr., iar la vre-o șapte săptămîni după el muri și Horațiu, la 27 Noembre, în timpul consulatului lui Censorinus, pe care îl cîntase puțin mai înainte în oda 8, din cartea a IV-a. El muri în vârstă de 57 ani, probabil de arterio-scleroză pe care medicii cei vechi ca și cei moderni nu știu s'o vindece. În ultimele momente poetul voi să-și pecetluiască testamentul ce-l scrisese mai demult, dar mina îi fu prea slabă; cu limbă de moarte lăsă însă moștenitor pe August, așa cum făcuse și Mecena. Horațiu muri la Roma, deși ar fi preferat să moară la Tibur (Tivoli), sau la Tarent, căci dorința lui de poet era să moară într'un colț frumos al pămîntului, pentru ca ultima sa privire să se îmbete de frumusețile naturii și ale peisagiilor din sud, care îi oferiseră atîtea subiecte de inspirațiune. Această dorință o exprimase tînărului său prieten Septimius, în oda a 6-a din cartea a II-a, în cuvinte de o duioșie și de un lirism cum numai în sufletele extra-sensibile găsim:

Tu care-ai vrea să mă 'nsoțești la Gades dragul meu
Și la Cantabrii ne 'nfrînați de jugul nostru greu
Și pin" la Syrtele barbari bătute ne 'ncetat
De-al Africei val frămîntat;
O Septime, Tiburul cu străvechea colonie
A Argosului, aș dori locaș tihnit să mi fie
La bătrînețe și hotar la luptele pustii
Și trudnice călătorii!
Gonit de Parce de voi fi dintr'însul, merge-voiu
Pe țărmii rîului Galaes, dragi oilor de soi,
Sau în ținutul unde fu de oaspeți priimitor
Phalant Spartanul domnitor.
Acel colț de pămînt mai mult de cît ori-care 'mi place,
Mai dulce miere ca a lui Hymaetul chiar nu face
Și nici Venafrul înverzit măsline n'ar putea
Mai bune de cît el să dea,
Acolo ernile sunt dulci și primăveri lungi sunt,
Acolo Aulonul dă, din rodnicu'i pămînt,
Un vin ce poate ține piept – de Bacchus ocrotit –

Falernului cel mult veștit.
Aceșta'i locul norocos a cărui dulci coline
Ne chiamă blînd pe amîndoi, acolo pentru mine,
Poetul și amicul tău, cu lacrime 'ntro zi
Cenușa'mi caldă vei ștropi!

Nu știu dacă aceșt Septimius era de față cînd poetul Romei, al patriotismului și naționalismului neprecupețit zăcea pe catafalc, înconjurat de chiparoși și vase cu tămie. Nu știm nici ce înmormîntare va fi avut, nici cu ce pompă va fi foșt dus la ultima locuință. Nu s'a găsit nici o inscripție care să amintească de gloria poetului; bine că cel puținește menționat în programul serbărilor seculare, simplu ca și viața sa: *Carmen composuit Q. Horatius Flaccus*. De sigur că Augușt se îngriji de înmormîntarea lui Horațiu lîngă prietenul său Mecena, pe Esquilin, așa că ambii tovarăși de drum spre împărăția umbrelor, uniți după cum doriseră, puteau să-și întindă mîinile lor diafane sub umbra chiparoșilor jalnici. Mîini prietene și pioase îngrijiră ca ultimele lui gîndiri și visări să vadă lumina zilei: cartea a IV-a de ode.

Horațiu era mîndru de opera sa lirică și sigur de nemurire, căci poetulește vasul zeilor; și ceea ce el aduceește revelațiunea lui Apolon și a muzelor. De aceea el cîntă în cîteva ode înălțătoare pe acești patroni ai artei, cărora nu le cere de cît să-l țină cu mintea întreagă, și pînă la adînci bătrînețe să nu fie lipsit de inspirațiune; de pildă, în *Ode* I, 31:

Ce urări poetul face cînd un templu se închină
Lui Apollon? Ce-o să'l roage el golindu'și cupa plină
Cu vin nou? Nu o să'i ceară nici ogoarele mănoase
Din Sardinia fertilă, nici cirezile frumoase
Din Calabria fierbinte, nici al Indielor aur,
Fildeş, ori cîmpii pe care Lirisul tăcut balaur,
Cu-a lui undă liniștită îi va roade ne'ncetat!
Acei cărora norocul vie la Cales le-a dat,
Roadele-i să le culeagă, iar avuții neguștori,
Cari nevătămați colindă, pe an de trei, patru ori
Ocrotiți de înșiși Zeii marea lui Athlas, golească
Vinul din cupe de aur ce în schimb au să'l plătească
Cu-ale Syriei parfumuri. – Hrana mea 'ndeștulătoare
Sunt măslinele și nalba cea ușoară și cicoare.
Rogu-te fiu al Latonei, de avutu'mi bucuros
Ține-mă cu mintea 'ntreagă, fă să fiu tot sănătos
Și păștrîndu'mi bunul nume, lasă-mă să 'mbătrînesc
Nesilindu-mă vre-o dată lyra să mi-o părăsesc!

căci Roma, regina lumei, îi dăduse un loc de seamă printre poeții gingași, cum se exprimă el într'o altă odă adresată Melpomenei[1]; iar în epilogul dela finele cărții a III-a, scrise acel solemn: *Exegi monumentum aere perennius*:

1 V. *Ode* IV, 3.

Am săvîrșit un monument mai trainic și mai tare
De cît arama și mai nalt de cît îi cea mai mare
Din piramidele regești; nici Crivățu 'nteţit
Nici rosătura ploilor, nici șirul infinit
Al anilor, nici vîrstele cu grabă curgătoare
Nu vor avea asupra lui putere să'l doboare!
Murind nu pier cu totul eu, căci din ființa mea
O parte, cea mai nobilă, trăi-va după ea.
Și pe cît timp la Capitol urca-vor pe-o cărare
Pontiful și Vestalele tăcute, tot mai mare
Se va 'ntinde faima mea cea tînără pe veci.
Și iată se va povesti, pe țărmurii cei reci
Pe care Aufidiul mugește cu mînie,
Și 'n toată țara secetei, în care sub domnie
Avut'a Riga Daunus popoare cîmpenești;
Cum neamul ilustrîndu-mi eu, în cînturi Latinești,
Fui cel dintîi care-am făcut cu farmec să răsune
Măsura lyrei lui Eol. O Melpomeno'ți pune
Mîndrie dreaptă 'n suflet dar și 'n buna-voia ta
Vin laurii lui Apollon pe frunte-a'mi așeza.

Profeția poetului s'a împlinit, căci pontificele tronează încă la Roma, deși nu se mai urcă la Capitoliu; iar operele lui Horațiu capătă o faimă tot mai mare. Ele sunt cunoscute și studiate nu numai la Roma, ci și la Dunăre unde locuiau Dacii cei ageri săgetători; și în stepele de Nord unde locuiau Germanii; pe el îl studiază Anglii și îl cunosc Gelonii (Rușii, Sciții) din extremitățile Europei. Dar ceea ce nu i-ar fi trecut prin gînd: operele sale au străbătut oceanul fără margini și azi ocazionează serbări mai cu fast de cît chiar în patria lui.

În adevăr, viața noastră modernă este plină astăzi de lupte parlamentare, de mașinism modern, trusturi, crize economice și sociale, de sporturi, de noile direcțiuni în morală și religiune; dar toate acestea nu a reușit să înlăture faima lui Horațiu. Cîntărețul naturei, al dragostei, prieteniei și patriotismului trăește și azi în mintea și inima a sute de mii de oameni, căci sufletul omenesc rămîne veșnic asemenea lui însuși; și dacă această identitate nu ar exista, nu ar fi cu putință să înțelegem nici istoria, nici literatura de altă dată. Opera lui Horațiu este viața însuși: cu toate bucuriile și neajunsurile ei, complexă și variată, plină de contradicțiuni, dar omenească. Cît timp va exista o viață spirituală, Horațiu nu va dispare; căci lecțiunile eterne de morală, de dreptate, de patriotism, de necesitatea muncii și de dragostea pentru tot ceea ce este înălțător nu se poate găsi de cît în cîntecele inspirate de zei și muze, așa cum au fost ale lui Quintus Horatius Flaccus.